

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikosuhrimaksusta annettua lakia. Rikosuhrimaksun rahamääriä korotettaisiin 50 prosenttia. Lisäksi maksun oikeasuhtaisuuden turvaamista koskeva säännös laajennettaisiin koskemaan oikeushenkilöä. Muutoksenhakua koskevaa säännöstä laajennettaisiin vastaamaan perustuslaissa asetettuja vaatimuksia.

Rikosuhrimaksujen korottamisen tavoitteena on turvata rikoksen uhreille tarpeellisten tukipalvelujen saatavuutta sekä edistää rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja kustannusten oikeudenmukaista jakamista. Samalla vastataan rahan arvon muutosten aiheuttamiin rikosuhrimaksujen korotustarpeisiin. Ehdotus pohjautuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman kirjaukseen selvittää mahdollisuudet korottaa rikosuhrimaksuja. Hallitusohjelmassa on sitouduttu laatimaan uhripoliittinen toimenpideohjelma, jonka yhtenä tavoitteena on turvata uhrien tukipalveluiden rahoitus.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi	3
2.1 Lainsäädäntö	3
2.2 Rikosuhrimaksujen kertymä ja kanavointi uhrien tukipalveluihin	4
2.3 Pysyväisluonteisten tukipalveluiden rahoitus oikeusministeriön momentilta	5
2.4 Uhrien tukipalveluiden käyttö	6
2.5 EU-oikeuden velvoitteiden vaikutus tukipalveluihin	9
3 Tavoitteet	9
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	10
4.1 Keskeiset ehdotukset	10
4.2 Pääasialliset vaikutukset	11
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	13
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	13
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	15
6 Lausuntopalaute	16
7 Säännöskohtaiset perustelut	17
8 Voimaantulo	18
9 Lakia alemman asteinen sääntely	18
10 Toimeenpano ja seuranta	18
11 Suhde muihin esityksiin	19
11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	19
11.2 Suhde talousarvioesitykseen	19
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	19
LAKIEHDOTUS	21
Laki rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta	21
LIITE	23
RINNAKKAISTEKSTI	23
Laki rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta	23

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa olevan kirjauksen mukaan rikosuhrimaksujen korotusmahdollisuudet selvitetään. Asia kytkeytyy myös toiseen hallitusohjelmassa mainittuun toimenpiteeseen: Laaditaan uhripoliittinen toimenpideohjelma, jonka tavoitteena on turvata uhrien tukipalveluiden rahoitus ja parantaa rikoksen uhrien asemaa rikosoikeudellisissa menettelyissä. [Uhripoliittisen toimenpideohjelman valmisteluhanke](#) on käynnistetty oikeusministeriössä ohjausryhmän asettamisella 8.1.2024. Ohjelma laaditaan siten, että uhrien tukipalveluita ja niiden rahoitusta käsittelevä osuus on valmis vuoden 2024 loppuun mennessä. Siinä tulee huomioida myös rikosuhrimaksujen korotusmahdollisuuksia koskeva selvitys sekä tehdä esitys mahdollisesti korotettujen rikosuhrimaksujen käytöstä ja kohdentamisesta uhrien tukipalveluihin. Ehdotuksen laatii ohjausryhmän 12.2.2024 asettama työryhmä. Työssä on otettava myös huomioon EU:ssa ja kansainvälisissä velvoitteissa ja suosituksissa tapahtunut kehitys, jolla on vaikutusta tukipalveluiden vähimmäistason arviointiin. Tältä osin tulee keskittyä ensisijaisesti järjestöjen tuottamien palveluiden rahoitukseen liittyviin kysymyksiin.

Oikeusministeriö on 18.6.2024 julkaissut arviomuistion [Arviomuistio: Rikosuhrimaksujen korotusmahdollisuudet](#), jossa tarkastellaan mahdollisuuksia korottaa rikoksentehtäjäiltä perittäviä rikosuhrimaksuja. Arviomuistion mukaan rikosuhrimaksuja voidaan ja olisi myös aiheellista korottaa. Perustelluimpana vaihtoehtona esitetään indeksitarkistukset ylittävää kertakorotusta, joka voisi olla suuruudeltaan 50 prosenttia. Maksujen korottamista puoltavat yleisen hintatason nousun lisäksi kriminaalipoliittiset lähtökohdat.

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä. Luonnos hallituksen esitykseksi oli lausunnolla ajalla 16.12.2024 -10.1.2025. Lausuntoaika oli tavanomaista lyhyempi. Kyse on pitkälti teknisestä muutoksesta, ja esitys vastaa aikaisemmin julkaistua arviomuistiot. Lausunto pyydettiin 43 taholta. Lausuntoja saatiin 13.1.2025 mennessä 26. Lausuntopyyntö ja annetut lausunnot ovat julkisessa palvelussa osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hankkeet-ja-saadusvalmistelu> tunnuksella [OM078:00/2023](#).

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lainsäädäntö

Rikosuhrimaksu otettiin käyttöön 1.12.2016, jolloin tuli voimaan laki rikosuhrimaksusta (669/2015, ns. rikosuhrimaksulaki). Kyse oli kriminaalipoliittisesti merkittävästä uudistuksesta, jolla rikoksentehtäjiä osallistettiin tukipalvelujen rahoittamiseen. Lain 1 §:ssä määritetään lain tarkoitus ja rajataan maksutuottojen käyttötarkoitus: lain tarkoituksena on vahvistaa uhrien tukipalveluihin kohdennettavaa valtionrahoitusta rikosuhrimaksujen tuottoa vastaavalla määrällä.

Uuden rahoitusmallin käyttöönotto perustui kansallisiin tarpeisiin rikoksen uhrien tukipalveluiden, erityisesti Rikosuhripäivystyksen palveluiden, turvaamisesta. Tukipalveluiden vahvistamisen tarpeeseen liittyi myös EU-lainsäädännöllisiä ja kansainvälisiä velvoitteita. Uusi rahoitusmalli tuki rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista annetun direktiivin 2012/29/EU (uhridirektiivi) täytäntöönpanoa sekä edisti Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan yleissopimuksen (Istanbulin sopimus, SopS 53/2015) velvoitteisiin vastaamista. Lain syntytausta ilmenee tarkemmin hallituksen esityksestä ([HE 293/2014 vp](#), jaksot Johdanto, Nykytilan arviointi sekä Valmisteluvaiheet ja aineisto).

Maksuvelvollisuudesta säädetään lain 2 §:ssä. Rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan se, joka tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Maksuvelvollisuutta ei ole, jos tekijä oli rikoksentekohetkellä alle 18-vuotias. Rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan myös oikeushenkilö, joka tuomitaan yhteisösakkoon.

Rikosuhrimaksun määrästä säädetään rikosuhrimaksulain 3 §:ssä. Rikosuhrimaksu on 40 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kuusi kuukautta. Rikosuhrimaksu on 80 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta. Oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu on 800 euroa.

Maksun määräämistä koskevan 4 §:n mukaan rikosuhrimaksua ei saa määrätä, jos se olisi rahamäärältään suurempi kuin rikoksentekijälle tuomittava tai määrättävä sakko.

Muutoksenhakua koskevan 5 §:n mukaan lain mukaisesta maksuvelvollisuudesta saa hakea muutosta vain pääasian yhteydessä.

Rikosuhrimaksulaissa ei säädetä mekanismista rikosuhrimaksujen rahamäärien tarkistamiseksi. Maksujen korottaminen voidaan siten toteuttaa vain muuttamalla lain 3 §:n säännöstä rikosuhrimaksun määrästä. Rikosuhrimaksun käyttöönnotosta on noin kahdeksan vuotta, joten rahamäärien tarkistaminen on lähtökohtaisesti ajankohtaista jo siitä syystä. Korotuspaineita aiheuttaa rahan arvon muutoksesta ja yleisen hintatason noususta, mikä heijastuu myös rikoksen uhrien tukipalveluiden kustannusten kasvuun. Tukipalveluiden rahoitustarvetta lisää se, että tukipalveluja tarvitsevien ja käyttävien uhrien määrä yhteiskunnassa on voimakkaasti kasvanut. Lisäksi EU-velvoitteissa tapahtunut kehitys tulee vaikuttamaan tukipalveluilta vaadittavaan vähimmäistasoon. Tästä kerrotaan tarkemmin kohdassa 2.5.

2.2 Rikosuhrimaksujen kertymä ja kanavointi uhrien tukipalveluihin

Rikosuhrimaksuista kertyvät tulot riippuvat maksun suuruuden ja maksuvelvollisten rajaamisen ohella siitä, miten maksut tulevat maksetuiksi tai saadaan perityiksi. Tulot riippuvat myös siitä, kuinka monta henkilöä vuodessa tuomitaan rikoksista, joista on vankeusuhka. Mikäli määrä rikollisuudessa aiheutuvista muutoksista tai kontrollipolitiikkaan liittyvistä syistä lisääntyy tai vähenee, tällä on vaikutuksensa rikosuhrimaksusta kertyviin tuloihin.

Rikosuhrimaksulakia valmisteltaessa rikosuhrimaksujen enimmäismääräksi vuositason arvioitiin 7,4 miljoonaa euroa. Kyseessä oli karkea arvio kaikista määräytymisperusteiden mukaisista maksuista. Laskelma pohjautui vuoden 2012 tietoihin 18 vuotta täyttäneiden vankeusuhkaisista rikoksista, joista oli annettu tuomio tuomioistuimessa tai sakotettu rangaistusmääräysmenettelyssä. Heitä oli yhteensä noin 150 000 henkilöä. Yhteisösakkoon tuomittuja oikeushenkilöitä oli noin 40. Maksu arvioitiin saatavan perityksi kaikkiaan 65 prosentilta rikosuhrimaksuun määräytyistä. Uhrien tukipalveluihin käytettäväksi maksukertymäksi arvioitiin 4,5 miljoonaa euroa vuodessa.

Oikeusrekisterikeskukselle täytäntöön pantavaksi saapuneiden rikosuhrimaksujen euromäärät ja maksukertymät ovat kasvaneet aina vuoteen 2021 asti, minkä jälkeen määrät ja kertymät ovat laskeneet. Vuonna 2021 täytäntöönpanoon saapui yli 125 000 maksua, euromäärältään yhteensä yli 6,3 miljoonaa euroa. Maksettujen rikosuhrimaksujen kertymä ylitti 4,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2023 täytäntöön pantavaksi tuli lähes 117 000 rikosuhrimaksua, yhteensä noin 5,9 miljoonan euron verran. Maksukertymä jäi vähän yli 4 miljoonaan euroon. Vuosina 2014-2023

saapuneiden ja kertyneiden rikosuhrimaksujen määrät ilmenevät [arviomuistiosta](#) (jakso Nykytila, kuvat 1 ja 2).

Vuonna 2022 määrätyistä kaikista rikosuhrimaksuista oli 31.8.2023 mennessä maksettu 62 prosenttia ja 30.9.2024 mennessä 66 prosenttia. Maksujen perintätilanne ei merkittävästi kasva ensimmäisen vuoden jälkeen, vaan suurin osa määrätyistä maksuista maksetaan määräysvuotta seuraavan kalenterivuoden sisällä. Vuonna 2023 määrätyistä rikosuhrimaksuista 30.9.2024 mennessä maksettujen osuus oli 63 prosenttia.

Vuonna 2022 määrätyistä sakkomääräykseen liittyneistä rikosuhrimaksuista oli maksettu syyskuuhun 2024 mennessä noin 92 prosenttia. Vastaava osuus rangaistusmääräyksiin liittyneistä rikosuhrimaksuista oli 59 prosenttia. Tuomioistuimen määräämistä 40 ja 80 euron rikosuhrimaksuista oli maksettu 48 prosenttia. Tuomioistuimen määräämistä 800 euron oikeushenkilöiden rikosuhrimaksuista oli maksettu 86 prosenttia. Keskimäärin kaikista tuomioistuimen määräämistä rikosuhrimaksuista oli maksettu 49 prosenttia.

Rikosuhrimaksujen kanavointi rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoittamiseen on toteutettu valtion talousarviossa oikeusministeriön pääluokan momentilta 25.01.50 (Avustukset), jonka määrärahasta avustukset rikosten uhrien tukipalveluja tuottaville yhteisöille myönnetään. Rikoksen uhrien tukipalveluihin osoitettavista määrärahoista päätetään osana valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvion valmistelua. Vuosittaiset harkinnanvaraiset avustuspäätökset valtionavustusten myöntämisestä tukipalveluiden rahoitukseen tehdään hakemusten pohjalta sen jälkeen, kun valtion talousarvio on eduskunnassa hyväksytty. Valtion talousarviossa rikosuhrimaksut tuloutetaan momentille 12.39.01 (Sakkotulot ja tulot hallinnollisista maksuseuraamuksista).

Maksutuotot käytetään uhridirektiivin edellyttämien uhrien yleisten tukipalvelujen ja Istanbulin sopimuksen edellyttämän naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien auttavan puhelimen rahoittamiseen. Näihin pysyväluonteisiin uhrien tukipalveluihin oikeusministeriön momentilta kohdennettavan valtionavustuksen vuosittainen määrä ylittää reilusti rikosuhrimaksujen kertymät. Vuosien 2017-2023 aikana erotus oli enimmillään lähes 1,6 miljoonaa euroa maksun käyttöönoton jälkeen (2017), ja pienimmillään vajaa 900 000 euroa (2020). Rikosuhrimaksulla on käytännössä saatu katettua osa tukipalveluiden edellyttämästä rahoituksesta. Lisäksi on tarvittu valtion muuta budjettirahoitusta ja rikosuhripalveluja tuottaville yhteisöille tarkoitetun valtionavustuksen kokonaismäärän kasvattamista. Asiaan on vaikuttanut myös tukipalveluihin liittynyt palvelutarpeen kasvu.

2.3 Pysyväisluonteisten tukipalveluiden rahoitus oikeusministeriön momentilta

Rikosuhripäivystys (RIKU) on keskeinen momentilta 25.01.50 pysyvästi rahoitettava rikoksen uhrien tukipalvelu. Uhridirektiivin kansallisen täytäntöönpanon ja rikosuhrimaksun käyttöönoton myötä RIKUn perustoimintaan myönnetyn valtionavustuksen taso kasvoi merkittävästi vuosina 2016 ja 2017. Avustustason vakiintumiseen on vaikuttanut Rikosuhripäivystys-toimintaan kohdennettu julkinen palveluvelvoite uhridirektiivin mukaisten uhrien yleisten tukipalveluiden turvaamiseksi vuosille 2018–2027 (oikeusministeriön päätös 21.12.2017). Velvoitteen täyttämistä vastaa MIELI Suomen Mielenterveys ry, joka koordinoi Ensi- ja turvakotien liiton, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Kirkkohallituksen, Suomen Punaisen Ristin, Suomen Setlementtiliiton ja MIELI ry:n sopimukseen perustuvaa Rikosuhripäivystys-toimintaa. Palveluvelvoitteen suorittamisesta maksetaan korvaus vuosittaisena valtionavustuksena.

Yleisten tukipalveluiden tuottamiseen myönnetyn valtionavustuksen määrä asettui 2010-luvun loppupuolella noin 4,1 miljoonaan euroon. RIKUn todistajantukitoiminta ei kuulu palveluvelvoitteen piiriin, ja vuodesta 2018 todistajantukea koskevat valtionavustuspäätökset on tehty erikseen. Siltä osin valtionavustuksen taso on vakiintunut 25 000 euroon.

Vastaamo-tietomurron aiheuttaman palvelutarpeen kasvun johdosta RIKUn toiminnan turvaamiseksi valtionavustukseen varattua määrärahaa korotettiin 570 000 eurolla vuodesta 2021 lukien. Tasokorotuksella on vahvistettu ja ylläpidetty RIKUn valmiutta kriisitilanteisiin tuen tarjonnan mahdollistamiseksi nopeasti suurelle määrälle tukea tarvitsevia. Sen turvin uhrien yleisten tukipalveluiden puitteissa on pystytty varautumaan myös terrorismin torjumisesta annetun direktiivin (EU) 2017/541 edellyttämään nopean tuen tarjontaan. Tasokorotuksen myötä momentilta 25.01.50 RIKUn toimintaan kohdennetut avustukset ovat olleet noin 4,7 miljoonaa euroa vuodessa.

Vuoden 2024 määräraha sisälsi Rikosuhripäivystyksen toimintaan 300 000 euron lisäyksen, joista kertaluonteisesti 200 000 euroa valtiovarainvaliokunnan esittämänä (VaVM 14/2023 vp). Valiokunta piti työtä rikoksen uhrien tukemiseksi ensiarvoisen tärkeänä ja toivoi, että rahoitus saadaan vakiinnutettua riittävälle tasolle. Vuonna 2024 RIKUn toimintaan myönnettiin 5 000 000 euroa, josta 4 975 000 euroa julkisen palveluvelvoitteen mukaiseen tukipalveluun.

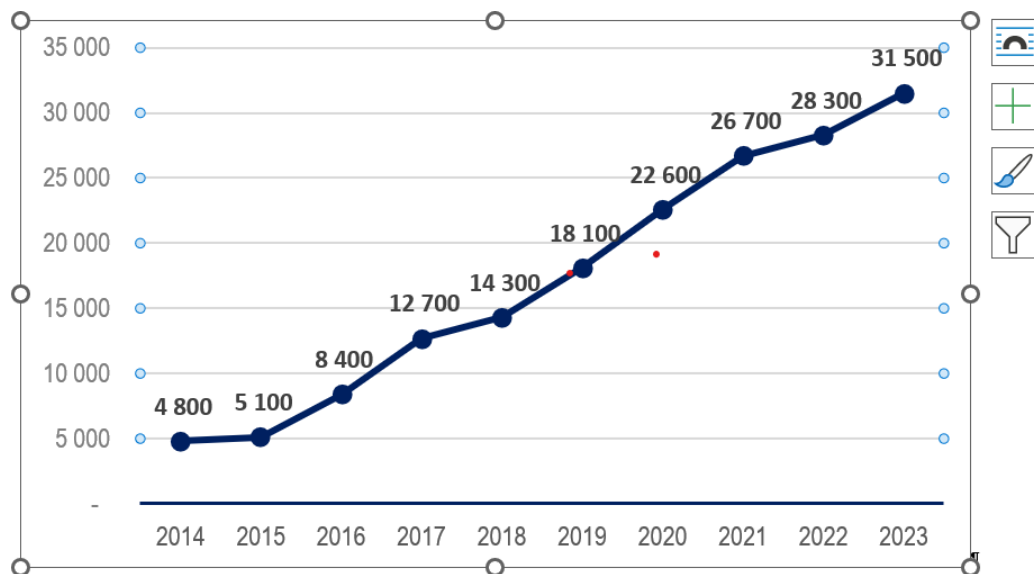
Toinen momentilta 25.01.50 pysyväluonteisesti rahoitettava tukipalvelu on Nollalinja, Istanbulin sopimuksen mukainen 24/7-tukipuhelin lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille. Puhelinpalvelu käynnistyi vuoden 2016 joulukuussa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toimii palvelun rahoituksen myöntävänä valtionapuviranomaisena. THL vastaa myös Nollalinja-palvelun järjestämisestä, ohjauksesta, arvioinnista, kehittämisestä ja markkinoinnista. Palvelun tuottajana toimii Setlementti Tampere ry. Puhelimen rinnalle avattiin maaliskuussa 2021 chat-palvelu. Chatille ei ole pysyvää rahoitusta, ja se on ollut välillä suljettuna. Nollalinjan toimintaan momentilta kohdennettu avustus vuonna 2024 oli vuoden 2023 tasolla: 725 000 euroa. Lisäksi vuodelle 2024 myönnettiin Nollalinjan chat-palvelun kehittämiseen 100 000 euron erillisrahoitus naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmasta.

Hallituksen vuoden 2025 talousarvioesityksessä (HE 109/2024 vp) oikeusministeriön momentin 25.01.50 käyttösuunnitelmassa avustuksiin rikosten uhrien tukipalveluja tuottaville yhteisöille esitettiin 5 460 000 euroa. Määrärahasta RIKUn vuoden 2025 avustukseen kohdennettaisiin 4 735 000 euroa ja Nollalinjalle 725 000 euroa. Eduskunnan päätöksellä momentille lisättiin valtiovarainvaliokunnan mietinnön mukaisesti 150 000 euroa Rikosuhripäivystykselle lähisuhdeväkivallan uhrien auttamiseen ja todistajantukitoiminnan jatkamiseen (VaVM 25/2024 vp).

2.4 Uhrien tukipalveluiden käyttö

Asiakasmäärän jatkuva kasvu on ollut keskeinen ilmiö erityisesti RIKUn tukipalveluissa. Kasvu viestii siitä, että yhteiskunnassa on selkeä tarve rikoksen uhrien tukipalveluille. Vuonna 2023 asiakkaiden kokonaismäärä RIKUn eri palveluissa oli 2,5-kertaistunut vuodesta 2017. Tukisuhteissa määrä oli vuoteen 2017 verrattuna kaksinkertaistunut, 116 006 puhelimesta viisinkertaistunut, juristipuhelimesta 2,5-kertaistunut ja rikuchatissa 1,5-kertaistunut. Vuonna 2024 asiakasmäärän kasvu vaikuttaisi RIKUn puolivuotiskatsauksen perusteella tasaantuneen.

Kuvio 1. Asiakasmäärä RIKUn eri palveluissa (2014-2023). Lähde: RIKU



TAULUKKO: RIKUn tunnuslukuja (2016-2023). Lähde: RIKU

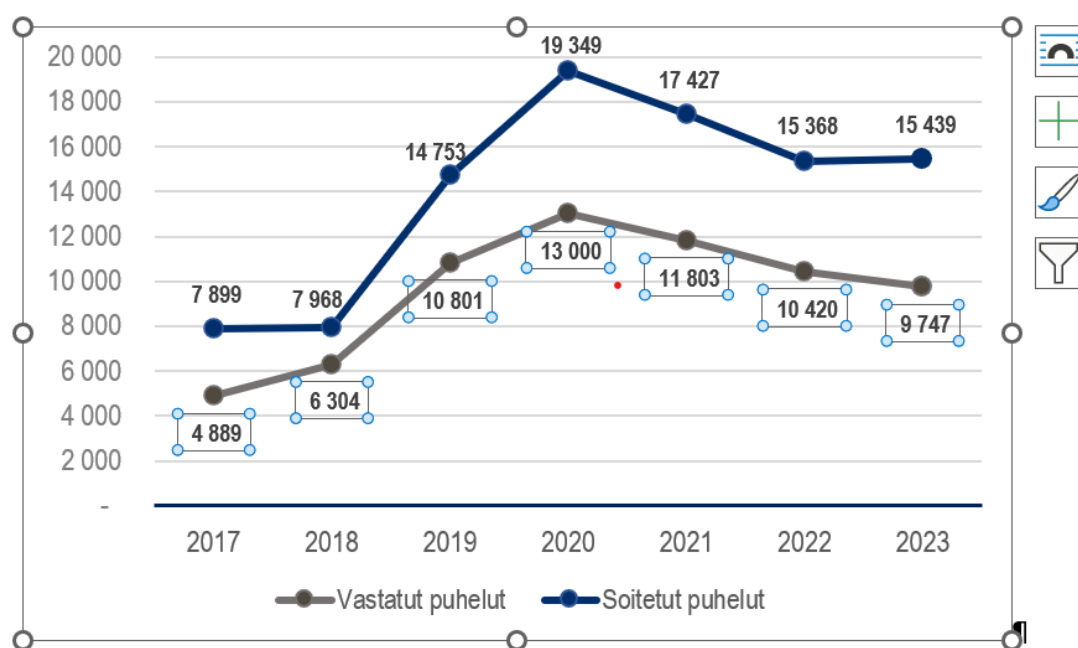
	Toteuma 2016	Toteuma 2017	Toteuma 2018	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022	Toteuma 2023
Asiakkaat eri palveluissa	8 400	12 700	14 300	18 100	22 600	26 700	28 300	31 500
Tukisuhteet	3 600	4 700	5 100	7 100	7 100	8 100	9 400	10 100
116□006 puhelin	1 140	1 450	1 700	2 100	5 500	6 700	6 700	8 300
Juristin puhelin	250	340	380	400	640	900	850	860
RIKUchat	1 100	3 100	3 300	3 500	3 700	4 000	4 100	4 900
Palvelupisteet	29	30	31	31	31	31	31	31
Vapaaehtoiset	430	530	480	540	490	510	560	560
Henkilökunta perustyössä (htv)	40	50	52	57	58	64	66	64

Nollalinjalle soitettujen puheluiden määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 2017, jolloin soitettiin vajaa 8 000 puhelua. Pandemian aikana puheluita tuli ennätysmäärä: yli 19 000 vuonna 2020 ja vajaa 17 500 vuonna 2021. Vuosina 2022 ja 2023 puhelujen määrä palautui pandemiaa edeltävälle tasolle, reiluun 15 000 puheluuun vuosittain. Nollalinjalle saapuneista puheluidista pystyttiin vuosina 2020–2022 vastaamaan noin 68 prosenttiin. Vuonna 2023 vastausprosentti

oli 63. Vastausprosentin laskeminen johtui muun muassa siitä, että Nollalinjan toisen puhelinlinjan aukioloaikaa jouduttiin supistamaan rahoitukseen liittyvistä syistä.

Nollalinjan auttavan puhelimen rinnalle avautui vuoden 2021 maaliskuussa chat-palvelu. Vuonna 2022 chat-keskusteluja käytiin noin 1 100. Chat-palvelu on ollut välillä suljettuna rahoituksen puuttumisen takia, eikä chatin toiminta ole vakiintunut osaksi pysyvää Nollalinjan toimintaa rahoituksen epävarmuuden takia.

Kuvio 2. Nollalinjaan soitettujen ja vastattujen puhelujen määrät. Lähde: THL



RIKUn palveluissa asiakkaiden yhteydenotoista vuonna 2023 suurin osa liittyi lähisuhdeväkivaltaan (21 prosenttia), seksuaalirikoksiin (15 prosenttia), omaisuusrikoksiin (11 prosenttia) ja pahoinpitelyihin (9 prosenttia). Erilaisten petosrikosten uhrien määrä jatkoi kasvuaan. Kaikista asiakkaista uhreja oli 80 prosenttia, uhrien läheisiä 12 prosenttia, rikosasioiden todistajia kaksi prosenttia ja muita kuusi prosenttia. Nollalinjan palvelussa vuonna 2023 yhteydenotoista merkittävin osa liittyi parisuhdeväkivaltaan (78 prosenttia) ja muuhun lähisuhdeväkivaltaan (13 prosenttia). Nollalinjalle yhteyttä ottaneista väkivaltaa kokeneista oli 87 prosenttia, läheisiä 9 prosenttia, väkivaltaa käyttäneitä 3 prosenttia ja ammattilaisia 2 prosenttia. Osa yhteydenottajista oli sekä kokenut väkivaltaa että käyttänyt sitä läheisyydessään.

Oikeusministeriön valtionavustusmomentilta rahoitettavien RIKUn ja Nollalinjan toiminnan rahoitustarpeet ovat kasvaneet rikosuhrimaksun käyttöönoton jälkeen. Asiakasmäärän lisääntymisen ohella resurssitarpeisiin vaikuttavana tekijänä on tukipalveluiden tuottamisen kustannusten kasvu, joka aiheutuu palkantarkistuksista, inflaatiosta ja arvonnalisäveron korotuksesta. Riittävän rahoituksen puuttuessa riskinä on palveluiden supistaminen ja se, että

uhri joutuu tukipalvelun saamiseksi yhä enenevässä määrin jonottamaan. RIKUssa on syksyllä 2024 käynnistetty sopeuttamistoimet rahoitustilanteen kiristymisen vuoksi. Sopeuttamistoimiin sisältyy rakenteellisia ratkaisuja, kuten muutoksia aluerakenteessa ja palvelupisteiden yhdistämisä, hallinnollisten kulujen karsimista ja joitain henkilöstövähennyksiä. Näillä on vaikutuksensa myös vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen. Lisäksi tarkastellaan tiettyjen rajausten toteuttamista tarjolla oleviin palveluihin.

2.5 EU-oikeuden velvoitteiden vaikutus tukipalveluihin

Kuten kohdassa 2.1 on tuotu esiin, rikosuhrimaksun käyttöönoton taustalla olleeseen tukipalveluiden vahvistamisen tarpeeseen liittyi myös EU-lainsäädännöllisiä ja kansainvälisiä velvoitteita. Uusi rahoitusmalli tuki uhridirektiivin täytäntöönpanoa ja edisti Istanbulin sopimuksen velvoitteisiin vastaamista.

EU:n velvoitteissa on sittemmin tapahtunut kehitystä, joka vaikuttaa uhrien tukipalveluiden vähimmäistason arviointiin. Merkittäviä uusia velvoitteita sisältyy naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta 14.5.2024 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2024/1385 (ns. NKV-direktiivi), joka on saatettava kansallisesti voimaan 14.6.2027 mennessä. Uusia velvoitteita liittyy myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2024/1712 ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta (ns. uudistettu ihmiskauppadirektiivi). Direktiivi on annettu 13.6.2024, ja sen mukaiset velvoitteet on saatettava kansallisesti voimaan 15.7.2026 mennessä. Lisäksi uhridirektiivin 2012/29/EU mukaisia tukipalveluvelvoitteita tullaan todennäköisesti lähitulevaisuudessa laajentamaan direktiivin uudistamisen yhteydessä. Uhridirektiiviehdotusta koskevat trilogineuvottelut Euroopan parlamentin, Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan komission edustajien kesken ovat käynnistyneet joulukuussa 2024.

Uusilla velvoitteilla voidaan arvioida olevan vaikutusta tukipalveluiden rahoitustarpeisiin, mutta näitä tarpeita ei voida vielä tässä vaiheessa tarkemmin määrittää. Arviot rahoitustarpeista täsmentyvät oikeusministeriössä uhripoliittisen toimenpideohjelman valmistelun ja direktiivien täytäntöönpanotoimien edetessä. Toimenpideohjelmassa tarkastellaan erityisesti järjestöjen toiminnassa toteutettavia palveluita.

3 Tavoitteet

Esityksen keskeisenä tavoitteena on turvata rikoksen uhreille tarpeellisten tukipalvelujen saatavuutta. Tämä edellyttää riittävää rahoitusta.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa uhrien tukipalveluihin kohdennettavaa rahoitusta siten, että rikoksentekeijöiden vastuuta rahoituksesta lisätään. Tämä tapahtuu rikosuhrimaksuja korottamalla. Rikosuhrimaksujen lisätuottojen avulla kasvatetaan oikeusministeriön momentille 25.01.15 uhrien tukipalveluihin budjetoitavaa määrärahaa.

Rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja kustannusten oikeudenmukainen jakaminen on kriminaalipolitiikan perusajatuksia. Uhreja tukemalla voidaan vähentää uhreille rikoksesta aiheutuvia haittoja. Nykytilanteessa, jossa tukipalveluja tarvitsevien ja käyttävien uhrien määrä yhteiskunnassa on voimakkaasti kasvanut ja julkisen talouden säästötarpeet ovat merkittävät, voidaan pitää tarkoituksenmukaisena sitä, että rikoksentekeijät ottaisivat entistä suuremman vastuun rikosten uhrien tukemisen kustannuksista. Rikoksentekeijän osuutta uhrien tukipalveluiden rahoittamisessa on perusteltua edelleen vahvistaa.

Esityksellä vastataan lisäksi rahan arvon muutosten aiheuttamiin korotustarpeisiin rikosuhrimaksujen rahamäärissä. Maksut ovat pysyneet ennallaan noin kahdeksan vuotta.

Esitys myös tukee varautumista lähivuosina täytäntöön pantaviin uusiin EU:n velvoitteisiin, jotka vaikuttavat tukipalveluilta vaadittavaan vähimmäistasoon ja palveluiden rahoitustarpeisiin.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että rikosuhrimaksujen rahamääriä korotetaan 50 prosenttia.

Rikosuhrimaksun tuotto on tarkoitettu rikoksen uhrien tukipalveluihin ja sitä kautta rikoksen uhrien hyväksi. Rikosuhrimaksujen tuotoilla ja oikeusministeriön valtionavustusmomentilta 25.01.50 rahoitettavista uhrien tukipalveluista etenkin RIKUn asiakasmäärä on kasvanut merkittävästi rikosuhrimaksun käyttöönoton jälkeen. Nollalinjaan yhteyttä ottaneiden määräkin on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2017. Samalla tukipalveluiden tuottamisen kustannukset ovat kasvaneet merkittävästi. Yhteiskunnassa vallitsevaan uhrien tukipalveluiden lisääntyneeseen tarpeeseen ja tukipalveluiden tuottamisen kustannusten kasvusta johtuviin rahoitustarpeisiin on pystyttävä vastaamaan.

Rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja kustannusten oikeudenmukainen jakaminen on kriminaalipolitiikan perusajatuksia. Rikoksen uhreja tukemalla voidaan vähentää uhrille rikoksesta aiheutuvia haittoja. Jotta uhrin selviytyvät ja saavat tarvitsemansa avun, tukipalveluiden rahoituksen on oltava ja pysyttävä riittävällä tasolla. Hallitus on sitoutunut uhripoliittisen toimenpideohjelman laatimiseen uhrien tukipalveluiden rahoituksen turvaamiseksi. Julkisen talouden säästötoimet vaikuttavat myös valtionavustuksiin. Tiukka julkisen talouden tilanne lisää painetta vahvistaa rikoksenteijän vastuuta uhrien tuen rahoittamisessa. Voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, että vankeusuhkaisin eli moitittavimpiin tekoihin syyllistyneet rikoksenteijät joutuisivat maksamaan entistä isomman osuuden uhrien hyväksi toteutettavista tukitoimista.

Rikosuhrimaksua koskevaa sääntelyä on maksujen korotuksen osalta arvioitava samoin perusteiden kuin rikosoikeudellista seuraamussääntelyä ja hallinnollista sanktiota koskevaa sääntelyä. Sääntelyn on oltava täsmällistä ja hyväksyttävää ja seuraamuksen tulee olla oikeassa suhteessa tekoon.

Rikosuhrimaksu otettiin käyttöön 1.12.2016, eikä rikosuhrimaksuja ole aikaisemmin korotettu. Rikosuhrimaksun korottamiselle on painava yhteiskunnallinen tarve ja hyväksyttävä peruste, joka on kiinteässä yhteydessä rikosuhrimaksusta annetun lain tarkoitukseen. Riittävän suuruisella rikosuhrimaksujen kertakorotuksella voidaan arvioida olevan uhrin aseman ja tukipalveluiden turvaamisen kannalta merkittävää vaikutusta pitkällä aikajänteellä. Tavoitteiden saavuttamiseksi on perusteltua vahvistaa rikoksenteijän osuutta tukipalveluiden rahoittamisessa, vaikka tekijän kannalta tämä tarkoittaa kokonaisseuraamuksen ankaroitumista.

Järjestelmän tulee kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden vaatimukset. Rikosuhrimaksun osalta oikeasuhtaisuusvaatimus tarkoittaa ensinnäkin sitä, että rikosuhrimaksun ei tule missään tilanteessa olla suurempi kuin sakkorangaistus. Maksun määräämistä koskevaan 4 §:ään sisältyvä 2 momentti turvaa nykyisellään tämän vaatimuksen luonnollisen henkilön osalta. Nyt esitettävän korotuksen vuoksi ehdotetaan myös oikeushenkilölle määrättävään rikosuhrimaksuun oikeasuhtaisuusvaatimuksen turvaamiseksi vastaavaa sääntelyä.

Oikeasuhtaisuus on otettava huomioon myös korotuksen suuruudessa. Korotuksen tulee olla riittävä, jotta se vastaa tarkoitustaan, mutta korotus ei saa olla liiallinen. Tuen saatavuuden pitkäjänteiseksi turvaamiseksi on perusteltua korottaa rikosuhrimaksuja siten, että korotus ylittää hintojen nousun. Vuosien 2016 ja 2023 välillä kuluttajahintaindeksin kokonaiskasvu on ollut Tilastokeskuksen mukaan noin 20 prosenttia, mikä tarkoittaa vastaavaa nousua myös yleisessä hintatasossa. Nykyisen hintakehityksen ylittävä korotus varmistaa, että korotus tuottaa pitkän aikavälin vaikutuksen. Huomioon ottaen edellä esitetyt kriminaalipoliittiset lähtökohdat sekä yleisen hintatason nousun, rikosuhrimaksujen nostamista puolella alkuperäisestä voidaan pitää perusteltuna. Euromäärältään ehdotetut korotukset ovat kohtuullisia.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että muutoksenhakua koskevaa säännöstä laajennettaisiin vastaamaan perustuslaissa asetettuja vaatimuksia.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Taloudelliset vaikutukset

Maksujen korottaminen kasvattaisi valtion tulokertymää. Vastaavasti rikosuhrimaksulain rajaaman tuottojen käyttötarkoituksen johdosta valtion maksamat siirtomenot kasvaisivat.

Vankeusuhkaiseen rikokseen syyllistyneelle henkilölle määrättävä 40 euron rikosuhrimaksu nousisi 50 prosentin korotuksella 60 euroon ja 80 euron maksu 120 euroon. Yhteisösakkoon tuomittavan oikeushenkilön rikosuhrimaksu nousisi 800 eurosta 1200 euroon.

Vuonna 2022 määrättyjen rikosuhrimaksujen 30.9.2024 perintätilanteen mukaisesti laskettuna lisätuotto luonnollisille henkilöille määrättyistä rikosmaksuista olisi noin 1 940 000 euroa vuodessa ja oikeushenkilöille määrättyistä rikosmaksuista noin 24 000 euroa vuodessa. Yhteensä kyse olisi arviolta noin 1,9 miljoonan euron lisäyksestä nykyiseen noin neljän miljoonan euron vuotuisen tuottoon. Tuottoa vastaava lisämääräraha kohdennettaisiin valtion talousarvion momentille 25.01.50 otettavaan määrärahaan valtionavustuksiin rikoksen uhrien tukipalveluihin.

Korotukset koskevat lakimuutoksen voimaantulon jälkeen tehdyistä rikoksista määrättyjä rikosuhrimaksuja, joten lisätuotot alkavat kertyä vähitellen. Rikosuhrimaksun käyttöönotosta saadun kokemuksen perusteella voidaan arvioida, että tuottoarvio toteutuisi 3–4 vuodessa. Asiakasmäärien ja kustannusten kasvun johdosta uhrien tukipalveluiden rahoituksen ja saatavuuden turvaamiseksi olisi kuitenkin perusteltua lisätä valtionavustuksiin kohdennettavaa määrärahaa jo vuodesta 2026 lukien. Vuonna 2026 momentin 25.01.50 määrärahaa tulisi lisätä 900 000 eurolla, joka on vajaa puolet arvioidusta tuottoarviosta, ja vuodesta 2027 lukien täydellä tuottoarviolla.

Osa rikosuhrimaksujen tuotosta kohdentuu nykyisin THL:lle myönnettävän momentin käyttöoikeuden turvin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle kuuluviin tukipalveluihin (Nollalinja). Uhipoliittiseen toimenpideohjelmaan sisällytettävät ehdotukset rikoksen uhrien yleisten ja erityisten tukipalveluiden rahoituksen turvaamisesta sekä rahoitusvastuiden edelleen selkeyttämisestä tulevat toteutuessaan vaikuttamaan tuoton kohdentumisen lisäksi siihen, miltä momentilta valtionavustus maksettaisiin. Toimenpideohjelmaan sisällytetään esitys korotettujen rikosuhrimaksujen käytöstä ja kohdentamisesta uhrien tukipalveluihin. Korotuksella on rahoituspohjaa vahvistavaa vaikutusta niiden kolmannen sektorin toimijoiden asemaan, joiden toiminnassa näitä uhrien tukipalveluita tuotetaan.

Tuottoarvioon liittyy epävarmuustekijöitä. Rikosuhrimaksuista kertyvät tulot riippuvat maksun suuruuden ohella siitä, miten maksut tulevat maksetuiksi tai saadaan perityiksi. Korotuksella saattaa olla vaikutusta etenkin vähätuloisten maksukykyyn tai maksuhaluun. Koska korotus tehdään ensimmäisen kerran, vaikutusta ei ole mahdollista arvioida luotettavasti etukäteen. Lain jälkiarvioinnissa korotuksen vaikutus maksujen perintätilanteeseen voidaan laskea ja tietoa voidaan käyttää mahdollisten tulevaisuudessa tehtävien korotuksien arvioinnissa. Korotuksella saattaa olla vaikutusta myös siihen, että rikosuhrimaksu jää lain 4 § huomioon ottaen aikaisempaa useammin määräämättä. Tätä maksukertymän mahdollista pientymistä ei pystytä arvioimaan.

Rikosuhrimaksujen tuotot riippuvat myös siitä, kuinka monta henkilöä vuodessa tuomitaan rikoksista, joista on vankeusuhka. Mikäli määrä rikollisuudessa aiheutuvista muutoksista tai kontrollipolitiikkaan liittyvistä syistä lisääntyy tai vähenee, tällä on vaikutuksensa maksukertymiin.

Henkilöihin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Rikosuhrimaksun korotus voi yksittäistapauksissa, etenkin vähätuloisille ja velkaantuneille henkilöille, olla tuntuva ja haitata jo valmiiksi heikkoa maksukykyä. Maksu voi vaikeuttaa erityisesti moninkertaisten lyhytaikaisvankien vapautumisen jälkeistä tilannetta. Ehdotuksen vaikutuksia maksuhalukkuuteen ja maksukykyyn voidaan kuitenkin pitää rajallisina ja hyväksyttävänä. Rikosuhrimaksun korotuksen tulee olla riittävä, jotta sillä voidaan vastata tarpeeseen turvata ja vahvistaa uhrien tukipalveluiden saatavuutta. Maksu pysyy useita vuosia samana yleisestä hintatason noususta huolimatta. Oikeasuhtaisuusvaatimuksen turvaamiseen on kuitenkin kiinnitettävä erikseen huomiota.

Maksukorotuksen vaikutus yhteisösakkoon tuomittujen oikeushenkilöiden toimintaan voidaan olettaa hyvin vähäiseksi. Yhteisösakkoon tuomittujen oikeushenkilöiden määrä on ylipäättään vähäinen. Oikeushenkilöille tuomittuja rikosuhrimaksuja on vuosittain joitakin kymmeniä, ja nyt esitettävää korotusta voidaan pitää yhteisöjen talouden kannalta maltillisena. Yhteisöskakon määrää koskevia säännöksiä arvioidaan uuden ympäristörikosdirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1203 ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivien 2008/99/EY ja 2009/123/EY korvaamisesta) täytäntöönpanon yhteydessä.

Enemmistö rikoksista tuomituista on miehiä, joten korotuksenkin jälkeen maksuvelvollisissa painottuu miesten osuus. Uhrien tukipalveluja käyttävistä enemmistö on naisia. Tukipalvelujen rahoituksen vahvistaminen rikosuhrimaksuja korottamalla parantaa erityisesti naisuhrien asemaa ja heidän oikeusturvansa toteutumista. Rikoksen uhrien yleiset tukipalvelut, jotka nykyisellään tuotetaan Rikosuhripäivystys-toiminnassa, on kuitenkin tarkoitettu yhdenvertaisesti kaikille tukea ja neuvontaa tarvitseville uhreille.

Tukipalveluilla edistetään uhrien oikeuksien toteutumista. Rikosuhrimaksujen korotuksella voidaan vaikuttaa lakisääteisten ja tarpeenmukaisten uhrien tukipalveluiden ylläpitämiseen ja vahvistamiseen siten, että rikoksentekijöille tulee aikaisempaa suurempi vastuu tukipalveluiden kustannuksista.

Vaikutukset viranomaisen toimintaan

Rikosuhrimaksujen korottaminen on pitkälti teknisluonteinen muutos, mutta sillä on vaikutuksia viranomaisen toimintaan. Rikosuhrimaksun määrittämisessä keskeisiä viranomaisia ovat poliisi, syyttäjä ja tuomioistuim.

Muutoksella on vaikutuksia poliisin tietojärjestelmiin. Muutoksia on tehtävä kolmeen eri tietojärjestelmään, joita ovat poliisiasian tietojärjestelmä (PATJA), poliisin operatiivinen lomakesovellus (POLO) ja liikennevalvontasovellus (LVS). Poliisihallituksen järjestelmäkehitykseen vuodelle 2025 varattu rahoitus ei riitä muutosten toteuttamiseen, joten toteutus edellyttää jonkin verran lisärahoitusta. Kustannusten tarkempi määrä on Poliisihallituksella selvityksessä, mutta kyse on arviolta enintään 20 000 eurosta.

Muutoksen voidaan arvioida lisäävä tuomareiden työmäärää siirtymävaiheessa. Rikosuhrimaksun määrittäminen oikean suuruisena edellyttää tuomarilta yksittäisissä tapauksissa manuaalista tarkistamista. Vastaavaa tarkistamistyötä aiheutuu syyttäjälle syytettä laadittaessa ja rangaistusta määrättäessä.

Rikosuhrimaksujen täytäntöönpanosta huolehtivalle Oikeusrekisterikeskukselle muutoksista ei aiheudu tietojärjestelmien kehittämistarpeita tai henkilötyövaikutuksia.

Muutoksenhakuoikeuden laajentaminen saattaa lisätä muutoksenhaun määriä.

Muutokset ovat toteutettavissa viranomaisten nykyisten resurssien puitteissa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Yhtenä vaihtoehtona voisi olla rikosuhrimaksun tarkistaminen indeksien pohjalta. Rikoksentehtäjälle määrättävät maksut voitaisiin suhteuttaa tulokehitykseen ja tarkistaa lain 3 §:ssä mainitut määrät ansiotasoindeksien pohjalta. Toinen mahdollisuus olisi rahamäärien tarkistaminen kuluttajahintaindeksillä vastaamaan nykyistä rahan arvoa. Oikeushenkilön osalta kuluttajahintaindeksiä vastaava rikosuhrimaksun indeksitarkistus voitaisiin tehdä teollisuuden ja palveluiden tuottajahintaindeksien tai bruttokansantuotteen (BKT) implisiittisen hinnanmuutoksen eli BKT:n deflaattorin pohjalta.

Ohessa arvioidaan näitä korotusvaihtoehtoja ja niiden perusteella tehtävien tarkistusten vaikutuksia rikosuhrimaksujen rahamääriin ja mahdollisiin maksukertymiin. Laskelmat ovat vain suuntaa antavia ja sisältävät useita epävarmuustekijöitä. Arviot lisätuotosta perustuvat vuonna 2022 määrättyihin rikosuhrimaksuihin ja niiden perintätilanteeseen 30.9.2024. Laskelmissa ei pystytä ottamaan huomioon maksukykyyn tai -halukkuuteen mahdollisesti jossain määrin heijastuvia vaikutuksia. Rikosuhrimaksujen korotusta ei ole aikaisemmin tehty, joten tietoa rikoksen tekijöiden reagoinnista maksujen nousuun ei vielä ole. Tarkistettavat rahamäärät on pyöristetty tarkoituksenmukaisiin tasalukuihin sääntelyn edellyttämän selkeyden ja havainnollisuuden vuoksi.

Ansiotaso- tai kuluttajahintaindeksin mukainen tarkistus

Rikosuhrimaksulain voimaantulon (1.12.2016) ja rikosuhrimaksun käyttöönoton jälkeen ansiotasoindeksi on noussut vuoden 2023 loppuun mennessä noin 18 prosenttia. Vastaava korotus luonnollisten henkilöiden rikosuhrimaksuihin olisi 40 eurosta 50 euroon ja 80 eurosta 95 euroon. Arvioitu lisätuotto määrätyistä rikosmaksuista olisi noin 900 000 euroa vuodessa.

Rikosuhrimaksulaki tuli voimaan 1.12.2016, joten rahan arvon muutoksen arvioinnin lähtökohdaksi otetaan vuoden 2016 kuluttajahintaindeksin keskiarvo. Vuodesta 2016 kuluttajahintaindeksin vuosikeskiarvo on noussut vuoteen 2023 mennessä noin 20 prosenttia. Vastaava korotus luonnollisten henkilöiden rikosuhrimaksuihin olisi 40 eurosta 50 euroon ja 80 eurosta 100 euroon. Arvioitu lisätuotto rikosmaksuista olisi noin 970 000 euroa vuodessa.

Tuottajahintaindeksin tai bruttokansantuotteen hinnanmuutoksen mukainen tarkistus

Tuottajahintaindeksit kuvaavat inflaatiota yritysten näkökulmasta. Näistä indekseistä tarkistus voitaisiin tehdä esimerkiksi kotimarkkinoiden perushintaindeksin pohjalta. Sen ei kuitenkaan voida katsoa kuvaavan suomalaisten tuottajien tuotteiden hintakehitystä, vaan enemmänkin tavaroiden perushinnan hintakehitystä Suomessa. BKT:n deflaattori osoittaa tuotetun bruttoarvonlisäyksen hinnan eli mittaa hintojen muutoksia nimenomaan kotimaisessa tuotannossa. Se huomioi sekä suomalaiset kotimaassa kulutetut tuotteet että vientiin tuotettavat tuotteet. BKT:n deflaattorin muutoksen mittaamiseksi on jäljempänä käytetty Tilastokeskuksen tuottamaa bruttokansantuotteen hintaindeksiä.

Rikosuhrimaksulaki tuli voimaan 1.12.2016, joten oikeushenkilöiden rikosuhrimaksun osalta otetaan hintatason muutoksen lähtökohdaksi vuoden 2016 kotimarkkinoiden perushintaindeksin keskiarvo. Vuodesta 2016 kotimarkkinoiden perushintaindeksi on vuoden 2023 keskiarvoon verrattuna noussut noin 38 prosenttia. Vastaava korotus oikeushenkilöiden rikosuhrimaksuun olisi 800 eurosta 1 100 euroon. Arvioitu lisätuotto rikosmaksuista olisi noin 18 000 euroa vuodessa.

Rikosuhrimaksulaki tuli voimaan 1.12.2016, joten oikeushenkilöiden rikosuhrimaksun osalta otetaan rahan arvon muutoksen lähtökohdaksi vuoden 2016 bruttokansantuotteen hinnanmuutos eli BKT:n deflaattorin hintaindeksi. Vuodesta 2016 hintaindeksi on vuoteen 2023 verrattuna noussut noin 17 prosenttia. Vastaava korotus oikeushenkilöiden rikosuhrimaksuun olisi 800 eurosta 960 euroon. Arvioitu lisätuotto olisi noin 10 000 euroa vuodessa.

Arviointia

Indeksien hyödyntämiseen rikosuhrimaksun määrien muuttamiseksi ei sinänsä ole periaatteellista lainsäädäntötekniistä estettä, jos muut sääntelyn edellytykset täyttyvät. Edellä esitettyjä vaihtoehtoja rikosuhrimaksujen tarkistamiseksi ei kuitenkaan voida pitää tarkoituksenmukaisina. Indeksipohjaiset tarkistukset tulisi toteuttaa säännönmukaisesti, mikä vähentäisi rikosuhrimaksun luonnetta kiinteämääräisenä, laista suoraan ilmenevänä maksuseuraamuksena. Indeksiiin sitomisen sijaan korotus on perusteltua tehdä kertaluonteisesti. On myös otettava huomioon, että pitkän aikavälin vaikutusten aikaansaaminen edellyttää, että korotus ylittäisi hintojen nousun ja indeksien mukaiset tarkistukset.

Ansiotasoindeksin ottaminen rikosuhrimaksujen korotuksen pohjaksi ei olisi muutenkaan ongelmatonta. Käytettävissä olevien tietojen valossa tuomittavien tulot eivät ole kehittyneet ansiotasoindeksin mukaisesti. Esimerkiksi tuomioistuimessa sakkoon tuomittujen keskimääräinen päiväsakon rahamäärä ei ole vuodesta 2016 noussut ollenkaan. Lisäksi minimipäiväsakkoja määrätään keskimäärin 60 prosenttia kaikista tuomioistuimista määrätystä sakoista. Tämä viittaa siihen, että suurella osalla tuomioistuimessa sakkoihin tuomioistuimessa tuomituilla ei ole ansiotuloja. Vankeuteen tuomituilla tilanteen ei voida olettaa olevan parempi. Toisaalta suurin osa sakkotuomioista määrätään sakko- tai rangaistusmääräyksellä. Kaikista vuonna 2022 määrätystä sakoista minimipäiväsakkoja on keskimäärin 46 prosenttia. Minimipäiväsakkoa maksavien sekä vankeuteen tuomittujen osalta rikosuhrimaksun

korotuksella voi olla vaikutusta myös rikosuhrimaksun kertymään, jos korkeampi maksu aiheuttaa sen, että maksua ei olekaan mahdollista maksaa. Ei ole kuitenkaan tietoa siitä, mistä syystä osa rikosuhrimaksuista jää maksamatta, joten vaikutusta ei ole mahdollista luotettavasti arvioida etukäteen.

Kiinteämääräisten maksuseuraamusten tarkistaminen ansiotasoindeksin kehityksen mukaisesti ei ilmeisesti ottaisi huomioon samalla ajanjaksolla tapahtuneita muita ostovoiman kannalta merkityksellisiä tapahtumia, kuten inflaatiota. Kuluttajahintojen nousu on vuosien 2016 ja 2023 välillä ollut Tilastokeskuksen reaaliansioindeksin perusteella nopeampaa kuin ansiotason nousu.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Rikosuhrimaksulain esitöissä on kuvattu järjestelmiä niistä Euroopan maista, joissa uhrien tukipalveluiden rahoittaminen perustuu kokonaan tai osittain rikoksentehtäville kerättäviin maksuihin. Näitä ovat Ruotsi, Tanska, Belgia, Iso-Britannia (Englanti ja Wales), Liettua ja Puola. Oikeusministeriön 18.6.2024 julkaisemassa arviomuistiossa rikosuhrimaksujen korotusmahdollisuuksista (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:17) on kerrottu lainsäädäntömuutoksista, joita mainituissa maissa on tehty aiemman selvityksen jälkeen. Monessa maassa maksuihin on tehty tarkistuksia, jopa useamman kerran. Lisäksi rikosuhrimaksu on otettu käyttöön Ranskassa ja Skotlannissa.

Ruotsi

Ruotsissa rikosuhrirahasto ja rikosuhrimaksu ovat olleet käytössä 30 vuotta, jonka aikana maksua on korotettu kolmesti. Korotuksia on perusteltu tarpeella lisätä järjestöille myönnettäviä avustuksia, vakavampia rikollisuuden muotoja aiheuttavien rikoksentehtäville kerättäviin maksuihin. Näitä ovat Ruotsi, Tanska, Belgia, Iso-Britannia (Englanti ja Wales), Liettua ja Puola. Oikeusministeriön 18.6.2024 julkaisemassa arviomuistiossa rikosuhrimaksujen korotusmahdollisuuksista (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:17) on kerrottu lainsäädäntömuutoksista, joita mainituissa maissa on tehty aiemman selvityksen jälkeen. Monessa maassa maksuihin on tehty tarkistuksia, jopa useamman kerran. Lisäksi rikosuhrimaksu on otettu käyttöön Ranskassa ja Skotlannissa.

Iso-Britannia

Iso-Britanniassa uhrimaksu on ollut käytössä Englannissa ja Walesissa vuodesta 2007 ja Skotlannissa vuodesta 2019 lähtien. Englannilla ja Walesilla on rikosuhrimaksusta sama lainsäädäntö, jota on sekä uhrimaksun määräämisperusteiden että maksun suuruuden osalta muutettu useamman kerran. Rikosuhrimaksun korotuksia on perusteltu tukipalvelujen rahoitustason säilyttämisellä ja rikoksentehtäville kerättäviin maksuihin. Näitä ovat Ruotsi, Tanska, Belgia, Iso-Britannia (Englanti ja Wales), Liettua ja Puola. Oikeusministeriön 18.6.2024 julkaisemassa arviomuistiossa rikosuhrimaksujen korotusmahdollisuuksista (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:17) on kerrottu lainsäädäntömuutoksista, joita mainituissa maissa on tehty aiemman selvityksen jälkeen. Monessa maassa maksuihin on tehty tarkistuksia, jopa useamman kerran. Lisäksi rikosuhrimaksu on otettu käyttöön Ranskassa ja Skotlannissa.

Tietyt muut valtiot

Belgiassa on käytössä rikoksen uhrien auttamiseen tarkoitettu rahasto, johon rikoksista ja rikkomuksista rangaistukseen tuomitut henkilöt määrätään maksamaan pakollinen maksu. Maksun lopullisen summan laskemisessa käytettävän kertoimen nosto 1.1.2017 alkaen nosti rahastoon maksettavaa maksua euromääräisesti 150 eurosta 200 euroon. Kertoimen nosto on liittynyt Belgian hallituksen pyrkimykseen kattaa poliittisten tavoitteiden toteutumisesta aiheutuvia kustannuksia ja vahvistaa syyttäjäpolitiikkaa.

Liettuassa rikosuhrimaksua on korotettu kolme kertaa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2021 lainsäädäntöä muutettiin siten, että tuomioistuim voi määrätä aikuisen rikosentekijän maksamaan rikosuhri rahastoon 10-250 minimielintaso vastavaan summan aiemman 5-125 minimielintaso vastavaan summan sijaan. Rikosuhrimaksun suuruus aikuisten rikosentekijöiden kohdalla on vuoden 2024 asetetun 55 euron minimielintason mukaan vähintään 550 euroa ja korkeintaan 13 750 euroa. Muutosta perusteltiin sillä, että rikosuhri rahastolle on varmistettava riittävän suuri rahoitusosuus.

6 Lausuntopalaute

Oikeusministeriö pyysi lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi 43 taholta. Lausunnoissa pyydettiin kiinnittämään erityistä huomiota esitysluonnoksen sisältämään vaikutusten arviointiin. Lausuntoja saatiin 26. Lausunnon antoivat Ahvenanmaan maakuntahallitus, Autoliitto, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Juristiliitto, Lapin yliopisto / professori Mikko Vuorenpää, liikenne- ja viestintäministeriö, Oikeuspalveluvirasto, Oikeusrekisterikeskus, Poliisihallitus, Rajavartiolaitoksen esikunta, Rikoksettoman elämän tukisäätiö RETS, Rikosuhripäivystys, sisäministeriön poliisiosasto, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Poliisijärjestöjen liitto, Suomen Syyttäjäyhdistys ry, Suomen tuomariliitto, Syyttäjälaitos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tulli, työ- ja elinkeinoministeriö, Turun yliopisto / apulaisprofessori Tatu Hyttinen, Ulosottolaitos ja valtiovarainministeriö. Rikosuhripäivystyksen lausuntoon yhtyi MIELI Suomen Mielenterveys ry. Yksi lausunto tuli yksityishenkilöltä. Kahdeksan lausunnonantajista ilmoitti, ettei lausuttavaa ole. Sisällöllisiä näkemyksiä tuotiin esiin 17 lausunnossa.

Hallituksen esitysluonnosta kannatti noin puolet niistä lausujatahoista, jotka esittivät näkemyksiään. Useat pitivät 50 prosentin rikosuhrimaksun kertakorotusta perusteltuna. Eräät lausunnonantajat ehdottivat sääntelyn selkeyttämistä siten, että kaikista vankeusuhkaisista rikoksista voitaisiin määrätä samansuuruinen rikosuhrimaksu kahden eri maksun sijaan. Tämän katsottaisiin vähentävän virheiden riskiä maksun määrittämisessä sekä syyttäjille ja tuomareille aiheutuvaa lisätyötä.

Lukuisat lausunnonantajat toivat esiin näkemyksiään arvioituista vaikutuksista. Muutamassa lausunnossa esitettiin huoli rikosuhrimaksun korotuksen vaikutuksista taloudellisesti heikossa asemassa oleviin. Vaikutusta arveltiin olevan myös maksujen perintään ja maksukertymän pienenemiseen. Yksittäisissä lausunnoissa kaivattiin esitykseltä näitä arvioita tai muuta lisätietoa, kuten tietoa rikosuhrimaksun kertymän rakenteesta. THL totesi lausunnossaan, että pari- ja lähisuhdeväkivallan uhrien nopeampi ja oikea-aikainen avunsaanti vähentää uhrille aiheutuvia haittoja, parantaa heidän oikeuksiaan sekä auttaa selviytymään väkivallan kokemuksista. Lisäksi väkivallan uhreille tarjottava tuki ja ennaltaehkäisevä apu laskevat väkivallan kokonaiskustannuksia yhteiskunnalle.

Useassa lausunnossa todettiin luonnoksessa esitettävien muutosten vaikuttavan viranomaisten toimintaan. Merkittäviä vaikutuksia katsottiin aiheutuvan tuomioistuinten toimintaan. Lisäksi vaikutuksia todettiin aiheutuvan syyttäjien työhön ja erityisesti poliisin tietojärjestelmiin.

Moni lausunnonantaja piti tärkeänä uhreille suunnattujen tukipalveluiden turvaamista ja riittävää rahoitusta. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan tukipalveluiden rahoituksen turvaaminen on ajankohtaista myös rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muutoksen (HE 130/2024 vp) johdosta, johon liittyy eduskunnan lausuma (EV 153/2024 vp). Muutamat lausunnonantajat toivat esiin sen, että rahoituksen tulisi perustua muihinkin lähteisiin, kuten valtion budjettirahoitukseen, eikä olla riippuvainen vain rikosuhrimaksujen tuotoista. Valtiovarainministeriön mielestä valtionavustuksiin kohdennettävien määrärahalisäysten tulisi kytkeytyä rikosuhrimaksutuottojen kasvuun ja määrärahoja tulisi kasvattaa sitä mukaa kuin tulokertymä kasvaa. Jos määrärahoja halutaan lisätä aiemmin, tämä tulisi toteuttaa olemassa olevien määrärahojen puitteissa. Yksittäisissä lausunnoissa otettiin kantaa maksujen tuoton kohdentamiseen. Yksittäistä kritiikkiä kohdennettiin rikosuhrimaksujärjestelmän perusteisiin ja hallituksen esitysluonnoksen eräisiin kriminaalipoliittisiin perusteluihin.

Muutama lausunnonantaja nosti oikeuskäytäntöön viitaten esiin tarpeen muuttaa rikosuhrimaksulain 5 §:n säännöstä, joka koskee muutoksenhakua. Lausunnoissa ehdotettiin muutoksenhakumahdollisuuden laajentamista siten, että muutoksenhaku rikosuhrimaksun osalta olisi sallittua myös erikseen, ei vain pääasian yhteydessä. Lausunnoissa viitattiin Korkeimman oikeuden ratkaisuun (KKO 2021:42), jossa todetaan rikosuhrimaksulain 5 §:n olevan perustuslain 106 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 21 §:n 2 momentin muutoksenhakuoikeutta koskevan säännöksen kanssa. Korkein oikeus katsoi, että vastaajalla oli oikeus valittaa erikseen hänelle virheellisin perustein määrätystä rikosuhrimaksusta ja jätti soveltamatta muutoksenhaun rajoittamista koskevan rikosuhrimaksulain säännöksen. Lausunnoissa mainitaan myös Turun hovioikeuden ratkaisu (Turun HO 2.11.2021 21/146216), jossa katsottiin, ettei syyttäjällä ollut oikeutta hakea muutosta ratkaisuun vain rikosuhrimaksun osalta. Lausunnossa esitettiin, että muutoksenhakuoikeus koskisi kaikkia asianosaisia, oli virhe tapahtunut sitten rikosuhrimaksun määräämisessä tai sen määräämättä jättämisessä.

Eräissä lausunnoissa ehdotettiin lain soveltamisen helpottamiseksi voimaantulon siirtoa vuodenvaihteeseen. Lisäksi ehdotettiin siirtymäsäännöksen lisäämistä ja voimaantulosäännöksen yhteyteen mainintaa siitä, että rikosuhrimaksun korotukset koskevat lakimuutoksen jälkeen tehdyistä rikoksista määrättyjä rikosuhrimaksuja.

Lausuntopalautteen pohjalta esitykseen on tehty joitakin täsmennyksiä ja muutoksia. Perusteluihin on täydennetty vaikutusarviota sekä lisätty siirtymävaiheeseen liittyvää ohjeistusta. Esitykseen on lisätty rikosuhrimaksulain 5 §:ää koskeva muutosehdotus laissa ilmenneen perustuslakiristiriidan poistamiseksi. Lain voimaantuloajankohtaa ehdotetaan siirrettäväksi 1.1.2026.

Rikosuhrimaksujärjestelmän laajempaa muuttamista, kuten siirtymistä yksiportaiseen maksuun lainsoveltamisen helpottamiseksi, ei voida pitää perusteltuna. Myöskään korotuksen pienentämistä ei pidetä aiheellisenä.

7 Säännöskohtaiset perustelut

3 §. Maksun suuruus. Säännöksellä korotettaisiin rikosuhrimaksujen rahamääriä. Pykälän 1 momentin mukaista rikosuhrimaksun määrää korotettaisiin 40 eurosta 60 euroon ja 2 momentin

mukaista rikosuhrimaksun määrää 80 eurosta 120 euroon. Oikeushenkilölle määrättävä 3 momentin mukaisen rikosuhrimaksu nostettaisiin 800 eurosta 1 200 euroon. Muilta osin säännös säilyisi ennallaan. Rikosuhrimaksujen tuotot kanavoituvat uhrien tukipalveluihin. Rahamäärien 50 prosentin korottamisella vahvistetaan rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoitusta ja turvataan uhreille tarpeellisten tukipalveluiden saatavuutta. Rikoksenteikijät joutuisivat maksamaan entistä suuremman osuuden uhrien hyväksi toteutettavista tukipalveluista.

4 §. Maksun määrääminen. Esityksessä ehdotetaan pykälän 2 momenttia täydennettäväksi siten, että rikosuhrimaksua ei saisi määrätä, jos se olisi rahamäärältään suurempi kuin oikeushenkilölle tuomittava yhteisösakko. Rikosuhrimaksujärjestelmässä lähtökohtana on, että rikosuhrimaksu ei ole suurempi kuin sakko. Nykyinen säännös maksun määräämättä jättämisestä turvaa oikeasuhtaisuusvaatimuksen vain luonnollisen henkilön osalta. Ehdotukseen sisältyvä korotus nostaisi oikeushenkilölle määrättävän rikosuhrimaksun yli alimman yhteisösakon rahamäärän, joka on rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan 850 euroa. Oikeuskäytännössä tuomitaan myös alimpia yhteisösakkoja. Nimenomaisella sääntelyllä turvataan, että oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu ei missään tilanteessa voisi olla suurempi kuin tuomittava yhteisösakko.

5 §. Muutoksenhaku. Muutoksenhakuoikeutta koskevaa säännöstä muutettaisiin niin, että rikosuhrimaksulain mukaisesta maksuvelvollisuudesta voitaisiin hakea muutosta myös erikseen. Muutosehdotuksen taustalla on se, että voimassa olevan pykälän, jonka mukaan muutosta saa hakea vain pääasian yhteydessä, on todettu olevan ilmeisessä ristiriidassa muutoksenhakuoikeutta koskevan perustuslain 21 §:n 2 momentin kanssa (KKO 2021:42). Muutosehdotuksen seurauksena pykälä vastaisi perustuslaissa muutoksenhakuoikeudelle asetettuja vaatimuksia. Muutoksenhakuoikeus on myös syyttäjällä. Rikosuhrimaksua koskevassa muutoksenhaussa noudatettaisiin pääasian mukaista muutoksenhakumenettelyä.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan 1.1.2026. On tarve varata aikaa lainsäädännön täytäntöönpanotoimiin, kuten tiedottamiseen ja muutoksen huomioon ottamiseen tietojärjestelmissä.

Rikosuhrimaksun korotukset koskevat lakimuutoksen voimaantulon jälkeen tehdyistä rikoksista määrättyjä rikosuhrimaksuja. Muutoksen ajoittaminen vuoden vaihteeseen helpottaa lain soveltamista käytännössä.

Rikosuhrimaksu määrätään rikoksenteikijälle rangaistuksen automaattisena lisänä rikosprosessuaalisessa järjestyksessä. Siihen sovelletaan rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskevia lähtökohtia, joihin sisältyy taannehtivuuskielto. Se kuuluu myös niiden seuraamusten piiriin, joihin sovelletaan rikoslainsäädännön ajallista ulottuvuutta koskevia periaatteita mukaan lukien lievemmän lain sääntö.

Ehdotetulla sääntelyllä korotettaisiin rikosuhrimaksuja, jolloin uusi sääntely on nykyistä sääntelyä ankarampaa. Jos tekijälle syyksiluetaan samalla kertaa useita rikoksia, joista osa on tehty nykyisen, osa uuden lain aikana, rikosuhrimaksu määrätään uuden lain mukaisena siinä tapauksessa, että joku tai jotkut rikoskokonaisuuteen sisältyvistä uuden lain voimassa ollessa tehdyistä rikoksista täyttää rikosuhrimaksulain 3 §:n 2 momentin edellytykset rikoksesta säädetystä ankarimmasta rangaistuksesta. Sama koskee sellaista yhteisen rangaistuksen tilannetta, jossa uuden lain voimassa ollessa on tehty rikosuhrimaksulain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu rikos tai rikoksia, ja nykyisen lain aikana on tehty vakavuusasteeltaan enintään rikosuhrimaksulain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu rikos tai rikoksia.

9 Lakia alemman asteinen sääntely

–

10 Toimeenpano ja seuranta

Rikosuhrimaksujen korottamista koskeva säädös liittyy rikosuhrimaksun määräämistä ja maksun täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten toimintaan. Keskeisiä viranomaisia toimeenpanossa ovat tuomioistuin, syyttäjä, poliisi ja muut sakon määräämiseen oikeutetut viranomaiset, Oikeusrekisterikeskus sekä ulosottolaitos. Toimeenpano edellyttää muutoksia viranomaisten lomakkeisiin ja tietojärjestelmiin sekä viranomaisten sisäistä tiedottamista säädösmuutoksesta.

Kertyneitä ja maksettuja rikosuhrimaksuja seurataan oikeusministeriössä Oikeusrekisterikeskuksen toimittamien kertymätietojen pohjalta.

Valtionavustusviranomaisina toimivat oikeusministeriö ja Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos seuraavat asiaankuuluvalla valtionavustuskäytännöllä rahoitettavien tukipalveluiden toimintaa ja rahoitustarpeita sekä palveluiden saatavuutta ja palveluita käyttävien uhrien määrää osana valtionavustusten käytön seurantaa.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

–

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Ehdotuksella on pysyviä vaikutuksia valtion talousarvion tuloarvioihin sekä määrärahoihin. Tuloarviota momentilta 12.39.01 tullaan tarkistamaan vuoden 2026 talousarvioesityksessä. Vastaavasti rikosuhrimaksulain rajaaman tuottojen käyttötarkoituksen johdosta valtion maksamat siirtomenot momentilta 25.01.50 kasvaisivat vuodesta 2026 lukien.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyhteistyö

Esityksen kannalta merkityksellinen on ennen kaikkea perustuslain säännös rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta, josta säädetään perustuslain 8 §:ssä. Lisäksi merkitystä on yhdenvertaisuutta koskevalla perustuslain 6 §:n säännöksellä. Esityksen arvioitavat vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen on käsitelty edellä henkilöön kohdistuvien vaikutusten yhteydessä jaksossa 4.2 (Esityksen pääasialliset vaikutukset).

Perustuslakivaliokunta on rikosuhrimaksun sääntelyä koskevassa lausunnossaan (PeVL 61/2014 vp) arvioinut rikosuhrimaksun oikeudellista luonnetta, hyväksyttävyyttä ja oikeasuhtaisuutta sekä ne bis in idem -periaatteen täyttymistä. Perustuslakivaliokunta on asiallisesti rinnastanut rangaistusluonteisen taloudellisen seuraamuksen rikosoikeudelliseen seuraamukseen (ks. PeVL 9/2012 vp, s. 2), vaikka perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus ei sellaisenaan kohdistu hallinnollisten seuraamusten sääntelyyn. Valiokunnan mielestä se, että rikosuhrimaksu määrätään rikoksentehtäjälle rangaistuksen automaattisena lisänä rikosprosessuaalisessa järjestyksessä, puoltaa sen rinnastamista rikosoikeudellisiin lisäseuraamuksiin. Tämä merkitsee, että sääntelyä on valtiosääntöoikeudellisesti arvioitava vastaavien perusteiden kuin rikosoikeudellista

seuraamussääntelyä ja hallinnollisia sanktioita koskevaa sääntelyä. Lisäksi arvioinnissa on syytä ottaa perustaksi muutkin rikosoikeudellista sääntelyä koskevat perustuslailliset näkökohdat. Sääntelyn tulee olla täsmällistä ja hyväksyttävää, ja seuraamuksen tulee olla oikeassa suhteessa tekoon. Lisäksi järjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (ks. PeVL 23/1997 vp, s. 2/II, PeVL 56/2014 vp, s. 3).

Laillisuusperiaate sisältää vaatimuksen, jonka mukaan rikoksesta seuraavat rangaistukset tulee määritellä laissa (ks. esim. PeVL 30/2010 vp, s. 4/II, HE 309/1993 vp, s. 50/I). Rikosuhrimaksua koskevat säännökset sisältyvät lakiin ja ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Esitys täyttää siten rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

Perustuslakivaliokunnan mukaan rangaistusseuraamusten ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 56/2014 vp, s. 3/II, PeVL 16/2013 vp, s. 2/I).]

Perustuslakivaliokunta katsoi rikosuhrimaksua koskevaa sääntelyä arvioidessaan, että järjestelmä kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden vaatimukset ja ehdotus pysyy rikosuhrimaksun määrän suhteen lainsäätäjän harkintavallan puitteissa (PeVL 61/2014 vp, s. 3). Rikosuhrimaksulain 3 §:n mukaan rikosuhrimaksun suuruus määräytyy henkilön syyksi luetun rikoksen enimmäisrangaistuksen perusteella. Rikosuhrimaksuun liittyvään porrasteisuuteen ei olla esittämässä muutosta. Ehdotettua 50 prosentin korotusta maksuihin voidaan pitää euromääräisesti tarkastellen kohtuullisena myös maksukyvyistä riippumatta.

Oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta valiokunta piti ongelmallisena sitä, että tietyissä tilanteissa rikosuhrimaksu voi olla suurempi kuin sakkorangaistus. Perustuslakivaliokunnan mielestä lakiin oli lisättävä sääntely turvaamaan sen lähtökohdan toteutuminen, että rikosuhrimaksun ei tulisi olla suurempi kuin sakkorangaistus. (PeVL 61/2014 vp, s. 3). Esityksessä on huomioitu tämä lähtökohta. Ehdotetun korotuksen vuoksi esitys sisältää sääntelyn, joka turvaa oikeasuhtaisuusvaatimuksen myös yhteisösakkoon tuomitun oikeushenkilön osalta. Esityksen sisältämän rikosuhrimaksun rahamäärien korotusten voidaan näin katsoa täyttävän suhteellisuuden vaatimukset.

Rikosuhrimaksua koskevan sääntelyn hyväksyttävyyttä arvioidessaan perustuslakivaliokunta katsoi, että ehdotetulle sääntelylle oli rikosten uhrien aseman parantamiseen liittyvä painava yhteiskunnallinen tarve (PeVL 61/2014 vp, s. 3/I). Hallituksen esityksen yleisperusteluissa esitettyjä näkökohtia ei kuitenkaan pidetty kaikilta osin ongelmattomina. Perustuslakivaliokunta piti perusteluihin sisällyntää kannanottoa rikosuhrimaksujen tuottojen suuruudesta ja järjestelmän kannattavuudesta huolehtimisesta erittäin ongelmallisena todeten, että fiskaaliset tavoitteet eivät ole hyväksyttäviä perusteita seuraamussääntelylle (PeVL 61/2014 vp, s. 3/I). Esityksessä on huomioitu tämä lähtökohta. Rikosuhrimaksujärjestelmä toteuttaa jo osaltaan kriminaalipolitiikan tavoitetta rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja kustannusten oikeudenmukaisesta jakamisesta yhteiskunnan, rikoksen uhrien ja rikoksentekijöiden kesken. Nyt esitettävän korotuksen keskeinen tavoite on parantaa uhrin asemaa siten, että tarpeenmukaisten uhrien tukipalveluiden saatavuus turvataan. Yhteiskunnassa voimakkaasti lisääntynyt uhrien tukipalveluiden tarve huomioon ottaen voidaan arvioida perusoikeuksien rajoitusedellytysten tarkoittamassa mielessä välttämättömäksi, että aikaisempaa suurempi osa uhrien tukipalveluiden kustannuksista siirtyy rikoksista tuomittujen maksettavaksi. Korotukselle on painava uhrien aseman parantamiseen liittyvä yhteiskunnallinen tarve ja hyväksyttävä peruste, joka on kiinteässä yhteydessä

rikosuhrimaksusta annetun lain tarkoitukseen. Vähäistä merkitystä asiassa on myös julkisen talouden tilanteella.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätökseen mukaisesti
muutetaan rikosuhrimaksusta annetun lain (669/2015) 3 §, 4 §:n 2 momentti ja 5 § seuraavasti:

3 §

Maksun määrä

Rikosuhrimaksu on 60 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Rikosuhrimaksu on 120 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta.

Oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu on 1 200 euroa.

4 §

Maksun määrääminen

Rikosuhrimaksua ei saa määrätä, jos se olisi rahamäärältään suurempi kuin rikoksentekijälle tuomittava tai määrättävä sakko taikka oikeushenkilölle tuomittava yhteisösakko.

5 §

Muutoksenhaku

Tämän lain mukaisesta maksuvelvollisuudesta saa hakea muutosta pääasian yhteydessä tai erikseen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Helsingissä 30.1.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

Laki

rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätökseen mukaisesti
muutetaan rikosuhrimaksusta annetun lain (669/2015) 3 §, 4 §:n 2 momentti ja 5 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

Maksun määrä

Rikosuhrimaksu on 40 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Rikosuhrimaksu on 80 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta.

Oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu on 800 euroa.

4 §

Maksun määrääminen

Rikosuhrimaksua ei saa määrätä, jos se olisi rahamäärältään suurempi kuin rikoksenteikijälle tuomittava tai määrättävä sakko.

5 §

Muutoksenhaku

Tämän lain mukaisesta maksuvelvollisuudesta saa hakea muutosta vain pääasian yhteydessä.

3 §

Maksun määrä

Rikosuhrimaksu on 60 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Rikosuhrimaksu on 120 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta.

Oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu on 1 200 euroa.

4 §

Maksun määrääminen

Rikosuhrimaksua ei saa määrätä, jos se olisi rahamäärältään suurempi kuin rikoksenteikijälle tuomittava tai määrättävä sakko taikka oikeushenkilölle tuomittava yhteisösakko.

5 §

Muutoksenhaku

Tämän lain mukaisesta maksuvelvollisuudesta saa hakea muutosta pääasian yhteydessä tai erikseen.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä*
kuuta 20